

IZ POVIJESTI ŠKOLA I ODGOJNIH USTANOVA FROM THE HISTORY OF SCHOOLS AND EDUCATIONAL INSTITUTIONS

Slavko Kovačić, *Iz povijesti škola i odgojnih ustanova*, Književni krug Split, 2020. godine, 483 str.

Crkvena učilišta i odgojni zavodi u Dalmaciji (od katedralnih i samostanskih škola do sjemeništa, gimnazija, liceja, bogoslovnih učilišta te zavoda, kolegija, vrtića...) pokazuju bogat potencijal svojeg djelovanja, koje autor konkretizira kroz ritmove kontinuiteta i tendencije obrazovnih procesa u okviru dugotrajnih formativnih utjecaja na pojedince i društvo. Paralelno s time, ova knjiga povezuje makro i mikro historiju iz perspektive biskupija, i to, pet otočkih (Korčulanske, Hvarske, Rapske, Krčke i Osorske) i pet priobalnih (Splitske, Trogirske, Šibenske, Zadarske i Ninske), odnosno detektira zatečena stanja u različitim povijesnim razdobljima glede njihove obrazovne infrastrukture. S druge pak strane konceptualno se usredotočuje na promjene kroz njihov kratkoročni/dugoročni kauzalni učinak, primjerice na provedbu reformskih koncilskih odluka, pad Mletačke Republike u odnosu na njezine financijske reperkusije, ukidanje biskupija u Dalmaciji, austrijske reforme tijekom 19. stoljeća, razvoj crkvenih učilišta i odgojnih zavoda kroz različite političke sustave...

Dakle, temi se pristupilo dijakronijski, odnosno razvojno kroz različita razdoblja i državne sustave (mletačko, francusko, austrijsko...); usporedno s time, autor lokalne perspektive problematizira horizontalnim povezivanjem, primjerice, pokazuje kako se vizitacije (sa svojim užim reperkusijama) uklapaju u širu sliku kauzalnih odnosa, što će između ostalog rezultirati i odlukom pape Grgura XIII. da se otvori »Collegium Illyricum« u Loretu. Tim više što autor govori o paralelnim procesima i okolnostima poput Osmanlija u neposrednoj blizini dalmatinskih gradova, u odnosu na plodonosne utjecaje Ilirskog kolegija u Loretu (ili kasnijeg Hrvatskog kolegija u Rimu u drugačijim prilikama), štoviše, pitomci duhovnost i stećena znanja povratkom u domovinu implementiraju u vlastite sredine. Među njima nailazimo na brojne istaknute pojedince; dakako, njihov doprinos u službama i javnom životu nedvojbeno je predodredilo formativno razdoblje, kada su intenzivno stjecali znanja i vještine u crkvenim učilištima. Stoga autor na dvanaest stranica donosi kazalo osobnih imena, što ponajbolje ilustrira mrežu pojedinaca s obzirom na njihove dodirne točke unutar zadane teme.

Osim toga, obradom crkvenih učilišta i odgojnih zavoda sadržajno dobivamo spoj temeljitosti s preglednošću unutar kronološkog slijeda, što je uključivalo mukotrpnu rekonstrukciju

različitih crkvenih odgojno-obrazovnih ustanova s pripadajućim kontekstom i osnivačima, ključnim problemima i pitanjima njihove održivosti, programskim okvirom poučavanja i praćenjem napretka, profesorskim kadrom i pitomcima, materijalnim ograničenjima i pripadajućim zgradama, usponima i stagniranju u određenim vremenskim intervalima, pa sve do posljedica kojima su te ustanove bile izložene zbog vanjskih ili unutarnjih kriza, uplitanja tuđinskih vlasti, manjih i većih zastoja, komunističko-totalitarnih protivljenja, ali, naposljetku, i izazovima, poput onoga koji će rezultirati dokumentom pape Leona XIII. *Slavorum gentem*, a slijedom daljnjih događaja uspostavom sadašnjega Kolegija sv. Jeronima. Zapravo autor ilustrira važnost tih napora u savladavanju raznovrsnih peripetija kod osnivanja i održavanja crkvenih učilišta i odgojnih zavoda, što ujedno predstavlja osnovu za razumijevanje njihova kontinuiteta, odnosno diskontinuiteta.

Rad je utemeljen na opsežnoj arhivskoj građi (Vatikanski arhiv, Arhiv Kongregacije za evangelizaciju naroda u Rimu, Arhiv Papinskoga hrvatskog zavoda sv. Jeronima u Rimu, Generalni arhiv Kongregacije Somasca Rim - Grottaferrata, Državni arhiv Split, Nadbiskupski arhiv Split, Kaptolski arhiv Split, Arhiv Centralnoga bogoslovskega sjemeništa Split, Arhiv Teologije u Splitu, Arhiv Nadbiskupskoga sjemeništa Split, Arhiv Kapucinskoga samostana Split, Arhiv Samostana sv. Klare, Državni arhiv Zadar, Nadbiskupski arhiv Zadar, Arhiv Hrvatske akademije u Zagrebu) uz citiranje respektabilne bibliografije kao i sumiranim podacima u priložima (primjerice *Abeecedni popis profesora u sjemenišnom liceju 1817.-1856. g. ili Statističku tablicu učenika 1824./25. – 1848/49.*). Znanstveni aparat ponajbolje ukazuje na težinu knjižnog sadržaja, koji broji 1777 bilježaka; u njima autor donosi terminološku preciznost s dodatnim objašnjenjima, ukazuje na određene bibliografske pogreške, upućuje na daljnje produbljivanje i problematiziranje pojedinih pitanja, prilaže tekstove u izvorniku kojima se potkrjepljuje argumentacija u smislu usporedbi, naravno, takva sinergija metodoloških alata daje dodatnu vrijednost temeljnom tekstu po pitanjima jasnoće i sveobuhvatnosti same teme.

I zaključno, knjiga Slavka Kovačića temelji se na širokoj platformi arhivskog istraživanja, s kojom se rekonstruira ustroj i djelovanje crkvenih učilišta i odgojnih zavoda te predstavlja relevantno i respektabilno znanstveno djelo, s kojim će dosadašnje historiografske pozicije vidno nadomjestiti praznine i pridonijeti sveobuhvatnijoj slici tih ustanova, ali, i njihovoj kontekstualizaciji u širem smislu riječi. S druge pak strane, bogatstvo podataka o pojedincima također će pridonijeti njihovoj jasnijoj biografskoj određenosti, uključujući mikrohistorijske i nacionalne okvire u europskom kontekstu.

Mladenko Domazet